

BP MARIUSZ LESZCZYŃSKI – ZAMOŚĆ

FUNKCJA PASTORALNA MUZEÓW KOŚCIELNYCH (Omówienie dokumentu Stolicy Apostolskiej)

Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa, Lettera Circolare, *La Funzione Pastorale dei Musei Ecclesiastici*, Città del Vaticano, 15 Agosto 2001 ss. 78 (tłum. ks. dr Franciszek Nieckarz, druk: „Biuletyn Muzeum Diecezjalnego”, Zamość, nr 4/2000-2001 [2002] s. 5-76)

Papieska Komisja Kościelnych Dóbr Kultury, której przewodniczy abp Francesco Marchisano, po omówieniu już wcześniej w osobnych dokumentach stanu i organizacji bibliotek oraz archiwów kościelnych, a także konieczności inwentaryzacji i katalogowania dziedzictwa historyczno-artystycznego, wydała kolejny cenny dokument – okólnik poświęcony muzeom kościelnym, pt. *Funkcja pastoralna muzeów kościelnych*. Okólnik podpisany 15 sierpnia 2001 roku przez arcybiskupa Marchisano adresowany jest do Biskupów Kościoła Katolickiego, a także do Głównych Przełożonych Instytutów Życia Konsekwowanego i Wspólnot Życia Apostolskiego.

Dokument podaje normy prawne dotyczące muzeów kościelnych, zasady ich organizacji, gromadzenia zbiorów, kryteria dotyczące zatrudniania pracowników oraz prezentuje szeroko założenia ideowe tych placówek. Zawiera następujące działy:

1. Zachowywanie dziedzictwa historyczno-artystycznego Kościoła (ważność dziedzictwa, konserwacja, normy prawne dotyczące muzeów kościelnych);
2. Natura, cele i typologia muzeów kościelnych (przechowywanie dóbr kultury i ocena ich wartości w kontekście kościelnym, celowość instytucji muzealnych, duszpasterstwo poprzez pamiątki historyczne, rodzaje muzeów i zgromadzonych w nim przedmiotów);
3. Organizacja muzeum kościelnego (struktura, wejście, pomieszczenia, gabloty, sale wystaw okresowych, sala dydaktyczna, aula formacji kulturalnej, biblioteka, archiwum bieżące i historyczne, wyjście, miejsce posiłku, biura pracowników, sale magazynowe, pracownia konserwatorska, instalacje elektryczne,

przeciwpożarowe, alarmowe, klimatyzacyjne, dozór, zarządzanie, personel, przepisy, relacje z innymi instytucjami);

4. Użyteczność muzeum kościelnego (kościelna, publiczna, terytorialna);

5. Formacja pracowników muzeów kościelnych (normy ogólne – projekt, konieczność, kryteria i miejsce formacji, zasady szczegółowe dotyczące formacji duchowieństwa oraz pracowników i przewodników, zadania wolontariatu).

Okólnik, po wstępie o charakterze historycznym, podaje szereg wskazówek praktycznych dotyczących organizacji muzeów kościelnych, a także szeroką i syntetyczną refleksję teologiczną, dotyczącą ich roli i zadań jako instytucji wewnętrznie związanych z życiem Kościoła.

„Organizowanie muzeów kościelnych – pisze abp Marchisano – domaga się eklezjologicznych podstaw, teologicznych perspektyw i wymiaru duchowego, ponieważ tylko w tym sensie takie instytucje mogą zintegrować się z programem duszpasterskim (...).

Dobra kultury jako wyraz pamięci historycznej pozwalają odkryć drogę wiary poprzez dzieła sztuki różnych pokoleń. Swoją wartością artystyczną objawiają zdolność twórczą artystów, rzemieślników i lokalne mistrzostwo, które potrafiło widzialnie wyrazić własny zmysł religijny i pobożność wspólnoty chrześcijańskiej”.

Arcybiskup Marchisano przypomina słowa Jana Pawła II zawarte w Motu Proprio *Inde a Pontificatus Nostri initio* z 25 marca 1993 roku, które stanowią *motto* omawianego dokumentu: „Wiara ze swej natury dąży do wyrażania się w formach artystycznych i w świadectwach historii mających wewnętrzną moc ewangelizacyjną i wartość kulturową, której Kościół musi poświęcić szczególną uwagę”. W tym znaczeniu także „muzeum kościelne we wszystkich przejawach jest wewnętrznie związane z życiem Kościoła, ponieważ w sposób widzialny dokumentuje drogę jaką Kościół przeszedł na przestrzeni wieków gdy chodzi o kult, o katechezę, o kulturę i o miłosierdzie. Muzeum kościelne jest więc miejscem, które oprócz geniuszu ludzkiego dokumentuje rozwój życia kulturalnego i religijnego i w ten sposób chroni teraźniejszość. W konsekwencji nie może być ono rozumiane w sensie absolutnym, tzn. oderwanym od działalności duszpasterskiej, ale jest umiejscowione w relacji do całości życia kościelnego i w odniesieniu do dziedzictwa historyczno-artystycznego każdego narodu i każdej kultury. Muzeum musi zatem w sposób konieczny włączyć się w środowisko aktywności duszpasterskiej i ma za zadanie podjęcie refleksji nad życiem Kościoła w ścisłym odniesieniu do dziedzictwa kulturowego”.

Muzeum kościelne nie może być więc tylko miejscem magazynowania dziedzictwa historyczno-artystycznego, chociaż ta jego funkcja jest niewątpliwie pierwszorzędna, ale także placówką, gdzie powinna się dokonywać promocja kultury oraz aktywności duszpasterskiej i katechetycznej. Muzeum powinno być tak zorganizowane, aby mogło przekazywać zwiedzającym treść tego „co święte, co piękne, co antyczne i co nowe”.

Muzeum kościelne, ściśle związane z Kościołem lokalnym, ma być miejscem „stale żyjącym, w którym dokonuje się przekazywanie w czasie geniuszu i duchowości wspólnoty wierzących”. W konsekwencji muzeum wchodzi na pełnych prawach w instytucje duszpasterskie, ponieważ strzeże i ocenia dobra kulturalne, które kiedyś pozostawały w służbie misji Kościoła, a teraz – z historycznego i artystycznego punktu widzenia – mają nadal swe doniosłe znaczenie. W ten sposób „muzeum staje się instrumentem chrześcijańskiej ewangelizacji, duchowego umiesienia, dialogu z tymi co dawno żyli, formacji kulturalnej, pożytku artystycznego i znajomości historii. Jest więc miejscem poznania, radości, katechezy i duchowości”. Muzea kościelne – jak podkreśla Papież Jan Paweł II – „nie są magazynem bezużytecznych rzeczy, ale miejscem stale żyjącym, w którym dokonuje się przekazywanie w czasie geniuszu i duchowości wspólnoty wierzących” (Apel do uczestników II Plenarnego Zebrania Papieskiej Komisji ds. Dóbr Kulturowych Kościoła, 25 IX 1997, n. 2). Trzeba zatem doceniać wartość muzeów kościelnych i parafialnych, diecezjalnych, regionalnych, zbiorów literackich, muzycznych, teatralnych o inspiracji chrześcijańskiej po to, by „dać konkretne oblicze i pamięć historyczną chrześcijaństwu, ukazując działalność duszpasterską Kościoła na określonym terytorium”.

Lekcja historii – pisze arcybiskup Marchisano – poprzez kontemplację dzieł sztuki, otwiera na to, co nadprzyrodzone. Z tego względu Kościół, jako nauczycielka życia, winien pomagać współczesnemu człowiekowi w odnalezieniu religijnego zadziwienia w spotkaniu z zachwycającym pięknem i mądrością zamkniętą w tym, co przekazała nam historia. Muzea kościelne są ściśle związane z Kościołami lokalnymi i wewnątrz nich ze wspólnotami przez nie ożywianymi.

Muzea kościelne wchodzić zatem w samą istotę duszpasterstwa, zachowując w pamięci dorobek kulturalny, charytatywny i edukacyjny wspólnot chrześcijańskich, które poprzedziły w znaku jedynej wiary wspólnoty żyjące dzisiaj. Są one – jak mówi arcybiskup Marchisano – „*miejscami kościelnymi*”, częścią integralną misji Kościoła w przeszłości i dzisiaj, znakiem historycznego stawania się wspólnot wiary. Poprzez zestawienie dzieł sztuki przeznaczonych dla katechezy, kultu i miłosierdzia, muzea świadczą o dokonaniach Kościoła na przestrzeni wieków. Prezentują piękno ludzkiego procesu tworzenia, w celu wyrażenia chwały Bogu. Wejście do muzeum kościelnego domaga się szczególnego nastawienia duchowego, ponieważ tu ogląda się nie tylko rzeczy piękne, ale poprzez to piękno jest się zaproszonym do poznawania piękna samego Boga, do odczytywania drogi wiary minionych pokoleń, do doświadczenia świętości.

Z rozważań zawartych w okólniku wynikają następujące wnioski praktyczne:

– w środowisku Kościołów lokalnych potrzebny jest globalny projekt dotyczący ochrony dóbr kultury i współpraca odpowiednich instytucji kościelnych z instytucjami świeckimi dla wspólnego wypracowania planów rozwoju kulturowego;

– konieczne jest przygotowanie kapłanów i pracowników świeckich do pracy w muzeach kościelnych, nie tylko poprzez okresowe szkolenia, ale także poprzez bezpośrednie uświadomienie wartości kościelnych dóbr kultury. Szkoleniem tym

powinni być objęci wszyscy kapłani, a zwłaszcza rządcy tych parafii tych, na terenie których znajdują się zabytki sztuki sakralnej;

– tam, gdzie nie ma jeszcze muzeum diecezjalnego, należy je powołać i troszczyć się o inwentaryzację i skatalogowanie zbiorów. Trzeba też postarać się o multimedialne środki dydaktyczne i o odpowiednią administrację.

Mając na uwadze wielką troskę Kościoła o powrót do własnych korzeni trzeba zarówno wypracowywać takie sposoby działania, aby łączyć różne przejawy kultury, eksponując to, co stanowi specyfikę kościelną. Aby te cele osiągnąć należy budzić w społeczeństwie zainteresowanie historyczno-artystycznym dziedzictwem Kościoła poprzez odpowiedni system informacji; zbiory muzeum kościelnego prezentować zwiedzającym tak, aby odczytywali je jako część ich egzystencji; uczyć szacunku dla przeszłości i kultury oraz potrzeby zachowania i ochrony dóbr historyczno-artystycznych, gdyż – jak podkreśla abp Marchisano – „człowiek współczesny w takim wymiarze planuje przyszłość, w jakim korzysta z przeszłości”.

Dokument kończy piękną zachętą Jana Pawła II, skierowana do wszystkich ludzi dobrej woli, którzy doceniają potrzebę zachowania chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a zwłaszcza do tych, którzy się troszczą o muzea kościelne: „Jesteśmy w epoce, w której odnajduje się cenne perły i tradycje z intencją odnalezienia oryginalnej duchowości każdego narodu. Dlaczego nie miałyby się tak samo postępować na polu religijnym, by wydobyć z dzieł sztuki każdej epoki cenne wskazówki dotyczące sensus fidei ludu chrześcijańskiego? Idźcie zatem i wy w głąb, by ukazać przesłanie zawarte w przedmiotach stworzonych przez artystów w przeszłości”.